

MOGUĆNOSTI POLJOPRIVREDE I SEOSKOG PODRUČJA OPĆINE BEDNJA

THE POSSIBILITIES OF AGRICULTURAL AND RURAL AREA OF BEDNJA MUNICIPALITY

T. Žimbrek, I. Grgić, Ana Koren, S. Šuman

SAŽETAK

Općina Bednja nalazi se na krajnjem sjeverozapadu Hrvatskog zagorja odnosno Republike Hrvatske i u sastavu je Varaždinske županije. U popisnoj, 2001. godini na ovom području obitava 4 765 stanovnika u 25 naselja na površini od 75,58 km². Prostorno je to najveća općina u Županiji no među najrjeđe naseljenim (63,05 st. na km²), dvostruko manje od županijskog prosjeka (146,49 st. na km²).

Poljoprivrednog pučanstva ukupno je 14,9% odnosno 25,27%. aktivnog. Shodno navedenom, općina Bednja je tipično seosko područje, sa svim značajkama takvih područja u pogledu niskog stupnja gospodarske razvijenosti, uključivši poljoprivredu s karakterističnim, lošim, posljedicama za demografsku strukturu zbog dugogodišnjeg trenda depopulacije. Općina svojim sjeverozapadnim dijelom dotiče državnu granicu prema Republici Sloveniji. Zbog navedenih značajki, općina Bednja uvrštena je u područje od posebne državne skrbi /III. skupina)

Prirodni uvjeti, posebno oni za razvoj poljoprivrede, nepovoljni su zbog brežuljkastog reljefa s prosječno oko 350 m n/v (230-686 m n/v), a posebno i zbog klimatskih i pedoloških značajki koje utječu na niže prirode i proizvodnju.

Glede poticanja gospodarskih djelatnost, status Općine od posebne državne skrbi dosad nije značajno utjecao na to, povoljnosti se danas koriste za poboljšanje komunalne infrastrukture i izgradnju lokalnih prometnica i seoskih putova.

Proizvodnja (i prerada) ekološke hrane, razvoj poduzetništva u turističkim i ugostiteljskim djelatnostima, malog proizvodnog i uslužnog obrtništva, proizvodnja tradicijskih proizvoda sa znamenkom i slično mogu se pokrenuti

nevelikim ulaganjima, posebice zbog posebnog statusa Općine (državna skrb). Istodobno, ulaganja u društvenu i tehničku infrastrukturu, u bolju prometnu povezanost kao i promicanje društvenog standarda zadržalo bi pa i privuklo mlade i školovane ljude, važne za pokretanje razvoja ovog područja. Potrebno je da Općina i Županija stvore povoljnije uvjete za pokretanje poduzetništva i priljev kapitala za djelatnosti primjerene značajkama odnosno poredbenim prednostima ovog područja.

Ključne riječi: Republika Hrvatska, općina Bednja, poljoprivreda, seosko područje

ABSTRACT

Bednja municipality is in the very north-west part of Hrvatsko zagorje, the Republic of Croatia, and it is also a part of the county of Varaždin. In the 2001 census there were 4765 inhabitants in 25 settlements on the 75.58 square kilometres area of Bednja municipality. It is the biggest municipality in Varaždin County, but of the lowest density (65.05 in. per km²), two-times lower than Varaždin county's average (146.49 in. per km²). There is 14.90 percent of total agricultural population and 25.27 percent of active population.

Bednja municipality is a typical rural area, with all the characteristics of low economic development, which includes agriculture with characteristically bad demographic structure because of the long trend of depopulation.

The north-west part of Bednja municipality borders on the Republic of Slovenia. Because of the mentioned characteristics, Bednja municipality is an area of special state care (group III). Natural conditions, especially those for agricultural development, are unfavourable because of the hilly relief, on average of 350 meters above sea level, with climatic and soil characteristics that cause lower yields and production.

The status of a special state care has not significantly affected economic activities, but the advantages of the status are currently being used for the improvement of the communal infrastructure and for the construction of local roads.

The production (and processing) of organic food, acceleration of business efficiency in tourism, and catering, small handicraft, production of traditional and new brands, etc., can be started with not very high investments, particularly because of the special status of this county district (state care).

In the same time, the investment in social and technical infrastructure, in better traffic possibilities as well as in promotion of social standard would retain and also attract young and more educated people, important for the development. It is necessary for Bednja municipality and the county of Varaždin to make better conditions for business and for the flow of capital intended for activities suitable for the features and comparative advantages of this area.

Key words: Republic of Croatia, Bednja municipality, agriculture, rural area

UVOD

Općina Bednja (Općina) nalazi se na krajnjem sjeverozapadu Republike Hrvatske i u sastavu je Varaždinske županije (Županija). Prostorno je to najveća općina u Županiji (75,6 km²), no među najrjeđe naseljenima. Tipično je seosko područje sa svim značajkama takvih područja u pogledu niskog stupnja gospodarske razvijenosti s karakteristično lošim posljedicama za demografsku strukturu zbog višegodišnje depopulacije. Općina Bednja uvrštena je godine 2002. u područja od posebne državne skrbi (III. skupina).¹

Prirodni i agroekološki uvjeti za razvitak poljoprivrede nepovoljni su zbog klimatskih i pedoloških značajki i brežuljkastog reljefa, zbog usitnjenosti, neuređenosti i nekorištenja poljoprivrednog zemljišta te neznatnih ulaganja. Sve to utječe na niže poljoprivredne prirode i proizvodnju i dohodak proizvođača. U proizvodnom sastavu poljoprivrede vrlo je mali udio stočarstva. U ratarstvu prevladava kukuruz, voće se uzgaja pretežno na okućnicama, vinogradi su malih prosječnih površina, livade i pašnjaci u većini zapušteni. Poljoprivredna proizvodnja je uglavnom samoopskrnbna. Od gospodarskih djelatnosti postoje dva manja pogona tekstilne i drvno-prerađivačke industrije, ugostiteljstvo i turizam te lokalno malo obrtništvo i više trgovina na malo.

---

¹ O kriterijima više u NN 88/02, 26/03, 86/08.

Izrazita prednost ovog područja su očuvani prirodni resursi i ljepota krajolika, graditeljska, umjetnička i kulturna baština, nenarušene pojedine seoske cjeline te privlačna turistička odredišta. Stoga su značajne poredbene prednosti za razvoj onih djelatnosti koje imaju smisla glede prirodnih i agroekoloških uvjeta, prirodnih ljepota i krajolika i kulturne baštine i to poglavito nakon uključenja Republike Hrvatske u europsku integraciju. Prije svega u pogledu razvoja ekološke poljoprivrede i domaće prerade posebno tradicijskih i novih proizvoda s oznakama izvornosti i zemljopisnog podrijetla, malih poduzetničkih - okolišu prijateljskih djelatnosti, zatim razvitak obrtničke i ugostiteljske te posebno - raznovrsne turističke ponude.

Predmet, cilj, metode rada i izvori podataka

Seoski prostor sve manje je poljoprivredni proizvodni prostor i mjesto življenja, a sve više je prostor ponude raznovrsnih sadržaja i proizvoda od poljoprivredno-prehrambenih do proizvoda kućne radinosti, obrta i slično (Marsden i Sonnino 2008; Bateman i Ray 1994).

Osnovni predmet istraživanja su razvojna ograničenja područja općine Bednja, posebno izražena zbog povijesno naslijeđenih teškoća te moguća idejna rješenja za pokretanje razvoja. Stoga je cilj ovog rada da se, temeljem uočenih ograničenja, razmotre i na idejnoj razini osmisle činitelji razvitka, kako poljoprivrede tako i cjelokupnog seoskog područja Općine.

U radu se koriste uobičajene metode ekonomske i statističke analize, analitičke metode kao i metode ekspertne ocjene. Kao izvor podataka poslužila su statistička izdanja DZS RH, razvojne studije te podatci upravnih i stručnih službi Županije i Općine, poduzetnika, stručnih udruga i stručnjaka za odnosna područja te materijali dostupni na internetu.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Položaj, značenje i posebnosti područja općine Bednja

Tragovi civilizacije sežu u razdoblje mlađeg kamenog doba (neolita) kad je bednjanski kraj bio naseljen². Od godine 1992. reorganizacijom teritorijalnog

---

² O tome svjedoče ostaci kamenih sjekira iz više lokaliteta, a također nalazi iz brončanog doba kao što su keramika, fragmenti brončanih sjekira i keltskog ručnog rotacijskog žrvnja. Nalaz iz rimskog doba je rimski novac iz II. stoljeća n.e.

ustrojstva Republike Hrvatske dobiva status općine. Općina Bednja površine je 75,6 km² (6,1% ukupne površine Županije) i čini je 25 naselja. Cestovno je povezana s Varaždinom, Krapinom i Macljom odnosno s mjestima Ptuj i Maribor u Republici Sloveniji.

Prostor Općine sa svih strana je okružen visokim gorama³. Područje je u većini brežuljkasto dok se manji, nizinski dio proteže većinom dolinom rijeke Bednje i njezinih pritoka. Klima je umjereno topla i vlažna, kontinentalnih obilježja, sa značajkama ne prevelikih oscilacija u količini padalina, temperatura, te učestalosti snijega i mraza⁴. Ranija je pojava mraza, nešto su veće količine padalina u obliku snijega, kasnije je kretanje vegetacije u proljeće, i po tim odlikama je bliska klimi u gorskom području Republike Hrvatske (Lika i Gorski kotar).

Komunalna infrastruktura razmjerno je razvijena u području Općine što se tiče opskrbe električnom energijom, djelomično i plinom, pitkom vodom, no ne postoji izgrađena kanalizacija a također je loše stanje lokalnih prometnica, posebno u brežuljkastim rubnim dijelovima Općine.

Pučanstvo i demografski razvoj

Prema podacima Popisa 2001. godine, ukupni broj osoba na području općine Bednja je 4.765, što je za 683 osobe manje u odnosu na popisnu 1991. godinu. Prosječna gustoća naseljenosti od 62,6 stanovnika na km² odnosno 190 stanovnika po naselju znatno je niža od državnog i županijskog prosjeka.

Broj stanovnika sadašnjeg područja Općine u razdoblju od 1857. do 2001. g. pokazuje isprva porast (s izuzetkom manjeg pada tijekom I. svjetskog rata) sve do sredine prošlog stoljeća (1948.g.) od kada se postupno smanjuje. Godine 1981. broj ljudi dolazi na razinu 1857. godine te se zatim smanjuje. Područje

---

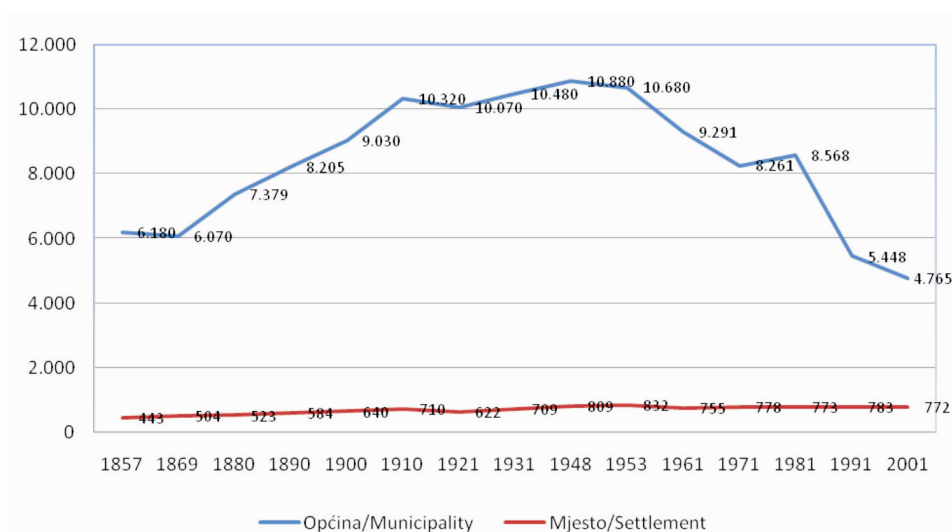
³ Ivanščicom (1 061 m) s jugoistoka, Ravnom gorom (686 m) sa sjeveroistoka, Maceljskom gorom (715 m) sa zapada te Strahinjščicom (847 m) s jugozapada.

⁴ Područje općine Bednje ima neke posebne odlike mikroklimi po kojima se razlikuje od susjednih područja kao i prosjeka Županije. Ovo je područje karakteristično po prosječno nižim temperaturama, poglavito u kasno-jesenskom, zimskom i rano-proljetnom dijelu godine.

Bednje u povijesti je imalo visoke stope poroda ali i pomora⁵ i do sredine 50-ih godina prošlog stoljeća obitelji su često brojile po deset i više članova. Visoke stope prirodnog prirasta i agrarna prenapučenost stvarale su goleme poteškoće u prehrani ljudi, što je utjecalo na nužnost sezonskog rada u drugim, poljoprivredno i gospodarski bogatijim dijelovima Hrvatske kao i u susjednoj Sloveniji (Žimbrek 2003).

Grafikon 1. Broj stanovnika općine i mjesta Bednja u razdoblju od 1857. do 2001. godine

Graph 1 The population of municipality and Bednja settlement from 1857 to 2001

Izvor: Korenčić, M. (1979). *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971. JAZU, Zagreb i Popisi stanovništva, kućanstava i stanova 1981., 1991. i 2001. g., DZS RH*

Source: Korenčić, M. (1979): *Settlement and populations of Croatia 1857-1971, JAZU Zagreb and Census of population, households and housing 1981, 1991 and 2001, Central Bureau of Statistics*

---

⁵ Na osnovi podataka o broju živorođene djece i broja umrlih iz Crkvenih knjiga (Matica) za Župu Bednja iz 1857. godine, prema vlastitom proračunu stopa prirodnog prirasta bila je 25,59 ‰ ili 2,56% (stopa poroda 44,48‰, manje stopa pomora 18,89 ‰).

Proces jače depopulacije zahvatio je Općinu tijekom 40-ih i početkom 50-tih godina prošlog stoljeća. Pučanstvo se iseljavalo u druge krajeve Hrvatske, poglavito u Podravinu, Slavoniju, Baranju, Varaždin, Zagreb i drugamo. Tada iseljavaju cijele obitelji, a kasnije odlaze mladi na školovanje od kojih se većina ne vraća u zavičaj. Iseljavanje u inozemstvo nastupa 60-ih godina prošlog stoljeća (ponajviše u Austriju, Njemačku i Sloveniju). Na iseljavanje u Sloveniju (tada još u sastavu bivše države) mladih ljudi također utječe odlazak na plaćeno školovanje u stručne škole i osiguran posao u toj zemlji. Po osamostaljenju 1991. godine jedan broj tih mladih ljudi ostaje bez posla i vraća se u rodni kraj.

Depopulacija je zahvatila ponajprije rubne, gospodarski najslabije razvijene dijelove i to kako zbog trajnog napuštanja bednjanskog kraja tako i zbog preseljenja u središnje dijelove Općine. Rubni dijelovi su tako ostali ispražnjeni, u većini s napuštenim zaseocima i preostalim staračkim kućanstvima. U Općini većina (72,7%) je domorodno pučanstvo dok se 27,3% doselilo⁶.

Godine 2001. na ovom je području živjelo 49,7% muškog i 50,3% ženskog stanovništva. Višak ženskog nad muškim stanovništvom povijesna je činjenica na ovom području, a spolni sastav mijenjao se najviše zbog razlike u pokretljivosti kod iseljavanja (u kojem je veći udio muškaraca), zatim zbog utjecaja proteklih (svjetskih) ratova odnosno razlike u dužini života.

Stanovništvo Općine pripada starom tipu populacije. Tako je popisne godine 2001. na ovom području živjelo 23,0% mladog stanovništva, 50,0% zrelog stanovništva i 26,5% starog stanovništva, što je nepovoljnije od zemaljskog prosjeka.⁷ Indeks starenja bio je 2001. godine 1,16, što je iznad državnog prosjeka i u odnosu na 1991. godinu (0,99) se povećao.

Bračno stanje u popisnoj 2001. godini kod muškaraca srednje životne dobi (od 30 do 38 godina) je nepovoljno (udjela neoženjenih je 28%, a udio neudanih žena je puno manji tj. 12,6%). Četvrtina od ukupne populacije žena su udovice

---

⁶ Od doseljenih, velika većina ih je sa samog područja, a doba doseljenja je poslijeratno, najintenzivnije u razdoblju od 1946. do 1960. godine no taj proces i dalje teče. Gotovo da nema doseljavanja žitelja iz drugih izvan općinskih područja.

⁷ Prema Popisu 2001. g. prosječni odnosi udjeli za Republiku Hrvatsku za seosko područje bili su za mlado stanovništvo 24,5%; za zrelo 52,0% i za staro stanovništvo 23,5%.

(25,3%), najviše u dobi od preko 60 godina, u odnosu na udio udovaca (4,7%), što ukazuje na duži životni vijek ženskog stanovništva na ovom području.

Prema popisu 2001. godine u Općini je bilo 46,3% aktivnog pučanstva, 26,8% osoba s osobnim prihodom i 26,9% izdržanih. Od aktivnih osoba većina (82,9%) ima zanimanje. Prema podacima o prihodima pučanstva, jedna trećina (33,2%) ostvaruje prihod isključivo od rada, ali je gotovo isti udio onih koji su bez formalnih prihoda (31,4%). Mirovine su jedini izvor prihoda za nepunu petinu (19,2%) ukupnog pučanstva dok je socijalna naknada isključivi izvor prihoda za manji udio pučanstva (2,0%).

Poljoprivrednog pučanstva te godine bilo je 14,9%, što je znatno iznad županijskog (6,6%) i zemaljskog prosjeka (5,6%), a slični su razmjerni odnosi u pogledu aktivnog poljoprivrednog pučanstva kojeg je udio (25,3%) znatno viši u usporedbi sa županijskim (10,4%) odnosno zemaljskim prosjekom (8,5%).

Obrazovanje u Bednji počinje još davne 1837. godine, kada se prva nastava održavala u župnom dvoru. Danas postoji suvremena osnovna škola „Franjo Sert“ u općinskom središtu s oko 400 učenika i oko 40 nastavnika s dobro opremljenom knjižnicom. Također je nedavno otvorena područna osnovna škola „Josip Jedvaj“ u mjestu Vrbno. Od ostale nužne društvene infrastrukture, u planu je izgradnja dječjeg vrtića.

Osoba bez školske spreme (2001.g.) bilo je 4,9%. S nepotpunim osnovnim obrazovanjem bilo ih je 30,5%, a s punim osnovnim obrazovanjem 23,7%. Osobe sa srednjim obrazovanjem činile su 36,8%. Mali je udio osoba s višom i visokom školom te sa završenim fakultetom 3,8%, što je znatno niže od županijskog prosjeka (4,9%).

GOSPODARSKE DJELATNOSTI

Gospodarstvo

Današnje stanje gospodarstva ne može se smatrati zadovoljavajućim. Osim 7 pravnih osoba tu je i 45 obrtnika-privatnih poduzetnika, među kojima prevladavaju uslužne djelatnosti. Veći proizvođači su: „Drvodjelac“ d.o.o. iz Lepoglave – pogon „Bor“ - pilana Bednja i bednjanski pogon tekstilne industrije „Varteks“ iz Varaždina. Unazad više godina najznačajniji prihod za Općinu ostvarivao je hotel u Trakošćanu. Kako bi se potakao razvoj

gospodarskih djelatnosti, Općina je poduzela aktivnosti za određenje poslovne zone Bednja te je za to izrađena studija financijske opravdanosti razvoja.

Poljoprivreda

Na području Općine je 2.021 ha oranica na 15.488 čestica, 261 ha voćnjaka na 3.675 čestica, 238 ha vinograda na 4.514 čestica te livada 1.360 ha na 13.683 čestice.⁸ Najviše je oranica VII. klase (924 ha), VI. klase (501 ha) i VIII. bonitetne klase (303 ha). Najveće površine voćnjaka i pašnjaka su IV.-VI. klase, a livada III.-VII. bonitetne klase.

<i>Korišteno zemljište / Utilised land</i>	<i>Površina u hektarima / Area in hectares</i>
Oranice / Arable land	311
Povrtnjaci / Vegetable garden	4
Voćnjaci / Orchards	25
Od toga plantažni / Out of this: plantation	1
Vinogradi / Vineyards	79
Od toga plantažni / Out of this: plantation	23
Livade / Meadows	260
Pašnjaci / Pastures	23
Poljoprivredno / Agricultural land	702
Šumsko / Forests	676
Nekorišteno / Unused	673
Ukupno / Total	2051

Izvor: Popis poljoprivrede 2003.g.

Source: Agricultural Census, 2003

Prema podacima Statistike, od ukupne površine (75,6 km² ili 7.660 ha), poljoprivredne površine zauzimaju 3.888 ha. Međutim, prema podacima Popisa poljoprivrede iz 2003. godine ukupno raspoložive površine zemljišta bile su

---

⁸ Državna geodetska uprava; Područni ured za katastar Varaždin; Ured/Ispostava Ivanec; Katastarska općina Ivanec, MBR 312169.

manje, tj. 2.051 ha. Od toga su ukupno korištena 702 hektara. Suvremenih nasada je malo, uglavnom vinograda.

Nepovoljno je stanje glede svrsishodne upotrebe zemljišta budući da je neobrađenih površina (673 ha) gotovo isto kao i korištenih (702 ha).

Poljoprivredna proizvodnja je ekstenzivna, nespecijalizirana i većinom služi za vlastitu potrošnju u kućanstvu. Prema Popisu iz 2001. godine, najveći broj kućanstava u biljnoj proizvodnji bavio se uzgojem žita i krmnog bilja (39,7% ukupnog broja). Najviše se uzgaja kukuruz, puno manje pšenica, ječam i raž za slamu za izradu rukotvorina. Neznatni je uzgoj krmnog bilja (djeteline, stočna repa), povrće se uzgaja na okućnicama ili oranicama (najzastupljeniji je krumpir, manje grah, zelje te ostalo lukovičasto i lisnato povrće). Organizirani uzgoj cvijeća (za tržište) zastupljen je samo kod jednog proizvođača (plastenik).

Suvremeni, plantažni uzgoj voća gotovo da ne postoji (samo jedan plantažni voćnjak od blizu tisuću stabala jabuka), voće se većinom uzgaja na okućnicama ili manjim ekstenzivnim voćnjacima (šljiva, jabuka, kruška, orah i drugo). U vinogradarstvu je razmjerno nešto bolje stanje. Vinova loza se tradicijski uzgaja, a u novije doba povećava se broj suvremenih plantažnih vinograda s kvalitetnim sortimentom i većim prirodom, no na razmjerno malim površinama. Nedavno je utemeljena vinogradarsko-vinarska udruga „Gerico“. Prema Popisu 2001. godine uzgojem voća i grožđa bavilo se 42,5% ukupnog broja kućanstava.

U posljednjih petnaestak godina dolazi do znatnog smanjenja broja goveda. S izuzetkom jednog većeg uzgajivača, većina kućanstava (oko 90%) drži jednu odnosno dvije krave. U svinjogojstvu je zastupljen tov svinja za podmirenje vlastitih potreba i većina kućanstava drži najviše do dvije svinje. U peradarstvu su kokoši, nešto guske i patke. Tradicijski je za ovo područje uzgoj purana (priznate pasmine „Zagorski puran“) na otvorenom, koji je unazad nekoliko godina i organiziran preko područne zadruge s robnom znamenkom i namijenjen tržištu.

Od ostalih proizvodnji je uzgoj kunića za tov te uzgoj pčela i proizvodnja meda nekoliko pčelara. Prodaja poljoprivrednih proizvoda je zanemarujuća i jedino se organizirano prodaje kravlje mlijeko, manje telad i med.

Turizam

Prema "Pravilniku o proglašenju i razvrstavanju turističkih mjesta u razrede"⁹ na području Općine je u "A" razred razvrstano naselje Trakošćan, a u "D" razred cijela Općina. Općina ulazi u sastav Turističke zone *Haloze Zagorje*, koja obuhvaća sedam slovenskih i osam hrvatskih općina.¹⁰, a sam projekt Turističke zone financira se iz predpristupnog programa INTERREG III., a sufinancira ga Europska unija.¹¹

Najveća, i to međunarodna važnost, pripada dvorcu Trakošćan, dok su trakošćansko jezero i park-šuma od nacionalne važnosti. U ukupnoj smještajnoj ponudi Županije Trakošćan sudjeluje sa 16% ukupnog broja postelja. Kao zanimljivo odredište je i muzej Dvor Trakošćan osnovan 1954. godine¹².

Iako dosad na području Općine nema registrirane djelatnosti seoskog turizma, postoji nekoliko privlačnih odredišta na koja tijekom godine dolaze domaći i strani posjetitelji. Tu se ubrajaju planinarske staze i staze za alpsko penjanje, dva planinarska doma, kao i uzletišta za rekreativno ali i natjecateljsko slobodno jedrenje na Ravnoj gori, ribolov na trakošćanskom jezeru kao i lovište. Trakošćanska šuma je područje i za lov i uzgoj divljači (divlja svinja, srna, zec) i privlačna za turiste-ljubitelje prirode, bogata je florom i jestivim gljivama (vrganj, blagva, lisičarka i dr.). Tu je i „Etno festival Cvetlin“, manifestacija s višegodišnjom tradicijom (od 1984. g.), važna za očuvanje narodne glazbe koja se stoljećima svira na ovom području.

---

⁹ (NN 75/94, 69/97, 78/99)

¹⁰ Cijela turistička zona prostire se na 600 km², a tu danas u nešto manje od 200 naselja živi oko 55 tisuća stanovnika.

¹¹ S hrvatske strane u projekt su uključene sljedeće općine Jesenje i Đurmanec, iz Krapinsko zagorske županije i općine Bednja, Klenovnik, Donja Voća, Vinica i Cestica te pogranični dio grada Lepoglave s područja Varaždinske županije, a iz Slovenije uključeno je šest općina i to Zavrč, Videm pri Ptuju, Podlehnik, Žetale,

Majšperk i Gorišnica (koja je od 1. siječnja 2007. godine podijeljena na dvije općine).

¹² Muzejska građa datira iz vremena od XV. do XIX. st. i razmještena je u pojedine prostorije koje čine unutrašnje cjeline. Godišnje tu dolazi oko 60-70 tisuća posjetitelja, te po tome je dvorac Trakošćan među najposjećenijim hrvatskim dvorcima.

SEOSKI PROSTOR

Prirodne vrijednosti

Na području Općine kao prirodna znamenitost poznata u Hrvatskoj i u inozemstvu i zakonom zaštićena spada Trakošćan, u tri cjeline: dvorac, perivoj i park-šuma.¹³ Godine 1961. Zakonom o zaštiti prirode upisan je u Registar zaštićenih objekata prirode u kategoriji park-šume, a 2003. godine dvorac Trakošćan s perivojem i jezerom, zaštićen je i kao spomenik kulture i ima značenje kulturnog dobra.

Ispred zgrade župnog dvora u mjestu Bednja rastu dva stara lipova stabla i za starije se pretpostavlja da je posađeno 1779. godine, a od 1969. godine su zakonom zaštićena kao spomenik prirode.

Kulturne vrijednosti

Domaći govor na području općine Bednja¹⁴ ide u red najinteresantnijih i najkompliciranijih govora kajkavskoga narječja zbog bogatstva vokala, diftonga, zanimljivih glasovnih promjena, akcenata i nekih drugih osobina (Lončarić 1996). Svoju je posebnost bednjanski govor sačuvao kroz stoljeća zahvaljujući zatvorenosti i prometnoj odvojenosti bednjanskoga kraja i neznatnim naseljavanjima iz susjednih govornih područja, ali i zbog same strukture toga govora (Jedvaj 1956). Ta struktura govora sa svojim brojnim vokalskim nijansama traži, u većoj mjeri nego što je to kod drugih kajkavaca, da svaka nova riječ mora odmah dobiti bednjanski oblik i akcent.¹⁵ Rješenjem

---

¹³ Dvorac Trakošćan nastao u XIV. stoljeću, kao feudalna utvrda. Obitelj Drašković dolazi u posjed dvorca u drugoj polovici XVI. stoljeća pa sve do pred završetak II. sv. rata. Dvorac je obnovljen u drugoj polovici XIX. stoljeća kao rezidencijalna građevina. Iza II. svj. rata postaje državno vlasništvo da bi 1954. g. bio prenamijenjen u muzej.

¹⁴ Bednjanski govor nije potpuno osamljen; njegove se glavne osobine nalaze i u susjednim krajevima: u Lepoglavi, Kamenici i u Jesenju. Prema suvremenoj podjeli, bednjanski govor spada u sub-dijalekt bednjansko-zagorski, Lončarić, M. (1996). Kajkavsko narječje, *Školska knjiga*, Zagreb

¹⁵ Jedvaj, J. (1956). Bednjanski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, Knj.,1, str. 279-330, Zagreb

Ministarstva kulture od 2007. godine bednjanski govor proglašen je hrvatskim kulturnim dobrom i upisan u Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara.¹⁶

Bednjanska svadba je scensko-dramska predstava nastala bilježenjem usmene predaje o svadbenim običajima u Bednji i okolici. Predstavu je prvi puta uprizorilo 1980. godine Kulturno-umjetničko društvo "Franjo Sert" iz Bednje na bednjanskom govoru.¹⁷

Na području općine Bednja je, po slobodnoj procjeni, još uvijek oko 150 *starih zagorskih drvenih kuća (hiža)* smještenih uglavnom u još uvijek očuvanom izvornom krajoliku. U namjeri da se tu narodnu graditeljsku baštinu pokuša spasiti, nedavno je pokrenut općinski projekt obnove drvenih kuća.

Uz to postoji ruševina burga u mjestu Cvetlin i, uz arheološki lokalitet na brdu Želimor (uz mjesto Bednja), fortifikacija (uz naselje Benkovec). Tu je ruralna arhitektura u zaselku Kralji u Šinkovici Šaškoj i u mjestu Hum kao i tradicijska stambena arhitektura u mjestu Bednji.

Na općinskom području postoje *tri župne crkve i tri kapelice*. Najstarija i najveća je župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u mjestu Bednja nastala u XIV. st. kao ladanjska župna crkva s izdvojenim zvonikom. Zadnja veća obnova i proširenje provodi se početkom XIX. st. kada poznati talijanski graditelj orgulja Gaetano Moscatelli izrađuje orgulje, jedine takve u sjeverozapadnoj kontinentalnoj Hrvatskoj. Godine 1334. u popisu župa spominje se Trakošćan da bi se tek kasnije spominjala Bednja. Već se prvi naraštaji Draškovića pokapaju u obiteljskoj grobnici crkve o čemu nam svjedoči nadgrobna ploča iz 1587. godine podignuta Gašparu. Uz južni zid crkve nalaze se grobnice zadnjih naraštaja te grofovske obitelji.

Od crkava i kapelica na ovom području, zaštićeni su kapelica Sv. Ivana u Trakošćanu, kurija župnog dvora u Bednji i pil (poklonac) s kipom Sv. Marije u Bednji iz 1672. godine, zatim župna crkva Sv. Petra i Pavla u Cvetlinu te kapelica Sv. Josipa na brdu Hum kod Bednje.

---

¹⁶ Na prijedlog Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu i Uprave za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Varaždinu odluku je donijelo Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu i odredilo mjere zaštite i očuvanja bednjanskoga govora.

¹⁷ Priređivač teksta, redatelj i scenograf ove uspjele i poznate predstave (u četiri čina) je Josip Genc iz Bednje, koji je prema vlastitom iskustvu i usmenoj predaju, oblikovao scenski prikaz izvornih svadbenih običaja Bednje i okolice. Prema <http://www.bednja.hr/3-povijest/svadba.php>.

Zbog razmjerno jače stoljetne odvojenosti ovog područja te iseljavanja ljudi iz rubnih i bregovitih područja ostale su sačuvane *ruralne (seoske) cjeline* na pet lokaliteta (u selu Benkovac, zaseoku Jagarinci, naselja Jamno, Mali Gorenc, Rinkovec i Vrbno), premda su neke cjeline u novije doba narušene novogradnjom.

Glavna ograničenja i mogućnosti razvoja

Osnovne značajke sadašnjeg stanja (ograničenja) područja Općine su depopulacija, posebno rubnih dijelova, te nedovoljna zaposlenost u užem području, poglavito osoba mlade dobi. Nerazvijenost gospodarske strukture očituje se u nepostojanju proizvodnih ali i uslužnih djelatnosti odnosno poduzetnika, nedovoljno iskorištena turistička ponuda kao i nespecijalizirana, netržna i nisko intenzivna poljoprivreda uz zamiranje tradicijskih načina gospodarenja, posebno stočarstva. Prirodne vrijednosti, očuvana priroda, krajolik, tradicijske seoske cjeline, graditeljska, crkvena i kulturna baština nedovoljno su iskorištene u razvoju turističkih djelatnosti. Nedovoljno je razvijena komunalna infrastruktura (kanalizacija, voda, struja, plin, lokalni putovi), a i društvena infrastruktura (dječji vrtići, kino i društvene prostorije, knjižnice i informatičke radionice, športska igrališta i sl.), općenito mjesta za društveni život ljudi.

Razmjerna prometna odvojenost Općine prema susjednim područjima i neuređenost seoskih putova otežavaju komunikaciju ali i poljoprivrednu i moguću turističku djelatnost. Nedovoljno izgrađena komunalna infrastruktura, posebno kanalizacija, odvoz smeća i krupnog otpada, sve više se javlja onečišćenje vodotokova, zemljišta i prirodnih staništa.

Značajke seoskog područja i standard življenja određuje nerazvijena društvena struktura, odnosno nepotpuni sadržaji društvenog standarda.

Prije svega nužno je odrediti glavne gospodarske djelatnosti da budu sukladne (komplementarne), poglavito glede utjecaja na okoliš i međusobno. Postojeća očuvanost područja u kojem nema većih onečišćivača (u pogledu zraka, vode, buke), očuvanost bio-raznolikosti zbog prevladavajuće tradicijske, nisko- intenzivne poljoprivrede jedna je od ključnih poredbenih prednosti Općine i njezine pogodnosti za razvitak prikladnih djelatnosti kao što je to turistička (seoski odnosno agroturizam, kongresni, lovni i ribolovni, vjerski,

itd.), usmjerenje na ekološku poljoprivredu (govedarstvo - mlijeko i meso, uzgoj purana, pčelarstvo, povrćarstvo, ljekovito i aromatično bilje, voćarstvo),

Razvoj poljoprivrede

Preduvjet za osnutak proizvodnje koja bi zbog zakona ekonomije veličine bila ekonomski isplativa i tržišno zanimljiva je organizacija zemljišta. Potrebno je osmisliti i provesti model okrupnjavanja zemljišnih površina kao poduzetničke poljoprivredne zone (za ciljanu proizvodnju, npr. uzgoj mliječnih krava, uzgoj purana, za voćarstvo, povrćarstvo).

Nužno je provesti anketu kod vlasnika/korisnika kojom bi se ustanovilo postojeće (ne)korištenje poljoprivrednih površina, kao i volja za prodaju/kupovinu odnosno davanje/uzimanje u zakup zemljišta na više načina odnosno za organiziranje proizvodnje.

Registrirano zemljište treba se prostornim/urbanističkim planom sačuvati u smislu da se ne dozvoli njihova prenamjena u građevinsko zemljište.¹⁸

Na temelju agroekoloških uvjeta ovog područja postoje mogućnosti razvoja sljedećih poljodjelskih grana/djelatnosti na konvencionalan način ili kao ekološka proizvodnja (Žimbrek 2004):

- a) govedarstvo (mliječne farme / sustav krava-tele, tov i prerada (sir);
- b) peradarstvo (prirodni način proizvodnje pasmine "Zagorski puran", uzgoj kokoši pasmine "Hrvatica", pataka), prerada-klaonica i konfekcioniranje peradi;
- c) povrćarstvo i dorada, cvjećarstvo i ukrasno bilje;
- d) voćarstvo (kasna jabuka) i prerada (jabučno vino i ocat); rasadničarstvo;
- e) vinogradarstvo, podrumarstvo (u službi turističke ponude);
- f) pčelarstvo, med (prednosti u lokalnoj bogatoj pčelinjoj paši, neintenzivnoj poljoprivredi-mala uporaba agrokemikalija);

---

¹⁸ Projekt 'Okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta u Hrvatskoj' provodi se temeljem ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Kraljevine Švedske s ciljem da se podrži razvoj hrvatske politike okrupnjavanja poljoprivrednog zemljišta temeljem iskustava stečenih provedbom pet pilot projekata. Jedan od pet pilot-projekata nalazi se na području Varaždinske županije (općina Vidovec).

- g) kuničarstvo (prednosti u dijetetskoj vrijednosti mesa i manjih početnih ulaganja),
- h) gljivarstvo (pečurke i bukovače), ljekovito, aromatično i začinsko bilje, proizvodnja komposta (humusa).

Razvoj seoskog turizma

Postojeći prirodni resursi, zdrava hrana, i čisti okoliš nedovoljno se koriste u turističkoj ponudi, posebno u izrazito seoskom dijelu Općine. Postoji zanimanje određenog broja seoskih domaćinstava za bavljenje seoskim turizmom. Cijelo područje Općine nalazi se u »Turističkoj zoni Haloze-Zagorje«, no za sada je seoski turizam razvijeniji na Slovenskoj strani i njihovi pozitivni primjeri bili bi korisni i za ovaj kraj.

U planiranom projektu Park prirode Hrvatsko zagorje, područje Bednje nalazi se na samom ulazu. Potrebno je i dalje razvijati najjače turističko odredište - Trakošćan, ali i ostala odredišta kao i manifestacije atraktivne za turiste. To je postojeći Etno-festival u Cvetlinu s nekoliko tisuća posjetitelja, zatim pogodnosti za planinarski, vjerski, lovni i ribolovni turizam. Turistička znamenka je i graditeljska narodna baština (stare drvene kuće), jezična baština (Bednjanski govor) preko igrokaza, pjesama i slično. Osim toga, bitan je i utjecaj agroturizma na seosku zajednicu (Byrd i sur. 2008) te možemo govoriti i o «modelu integralnog ruralnog turizma koji uzima u obzir različite resurse (kulturne, socijalne, ekološke, ekonomske) (Cawley i Gillmor 2008).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Glede poticanja gospodarskih djelatnosti, status Općine od posebne državne skrbi dosad nije značajno utjecao na to; pogodnosti se koriste za poboljšanje komunalne infrastrukture i izgradnju lokalnih prometnica i seoskih putova, ali još uvijek nedovoljno. Proizvodnja (i prerada) ekološke hrane, razvoj poduzetništva u turističkim i ugostiteljskim djelatnostima, malog proizvodnog i uslužnog obrtništva, proizvodnja tradicijskih proizvoda sa znamenkom i slično mogu se pokrenuti bez velikih ulaganja, posebice zbog posebnog statusa Općine (državna skrb). Istodobno, ulaganja u društvenu i tehničku infrastrukturu, u

bolju prometnu povezanost kao i promicanje društvenog standarda zadržalo bi pa i privuklo mlade i školovane ljude, važne za pokretanje razvoja ovog područja. Potrebno je da Općina i Županija stvore povoljnije uvjete za pokretanje poduzetništva i priljev kapitala za djelatnosti primjerene značajkama odnosno poredbenim prednostima ovog područja.

Područje Općine ima značajnih poredbenih prednosti za razvoj onih djelatnosti koje imaju smisla glede prirodnih i agroekoloških uvjeta, prirodnih ljepota i krajolika i kulturne baštine. Te vrijednosti mogle bi u bliskoj budućnosti doći do izražaja, poglavito nakon uključenja Republike Hrvatske u europsku integraciju. Prije svega u pogledu razvoja ekološke poljoprivrede i domaće prerade, posebno tradicijskih i novih proizvoda s oznakama izvornosti i zemljopisnog podrijetla, malih poduzetničkih-okolišu prijateljskih djelatnosti, zatim razvitak obrtničke i ugostiteljske te posebno - raznovrsne turističke ponude.

LITERATURA

- Bateman D., Ray C. (1994): Farm pluriactivity and rural policy: Some evidence from Wales, *Journal of Rural Studies*, Volume 10, Issue 1, Pages 1-13
- Byrd E.T., Bosley H.E., Dronberger M.G. (2008): Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina, *Tourism Management*, 1–11, Article in Press, <http://www.science-direct.com/science>
- Cawley M., Gillmor D.A. (2008): Integrated rural tourism: Concepts and Practice, *Annals of Tourism Research*, Volume 35, Issue 2, Pages 316-337
<http://www.bednja.hr>
<http://www.bednja.hr/3-povijest/svadba.php>
http://www.varazdinskažupanija.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=91&Itemid=73
http://www.haloze-zagorje.eu/_pdf/hr/crkve.pdf
- Jedvaj, J. (1956): Bednjanski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, str. 279-330. Zagreb
- Koren, A. (2009): Mogućnosti razvoja poljoprivrede i seoskog područja općine Bednja u Varaždinskoj županiji, Završni rad. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Voditelj T. Žimbrek)

- Korenčić, M. (1979): Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857.-1971. *JAZU*. Zagreb
- Lončarić, M. (1996): Kajakavsko narječje, *Školska knjiga*, Zagreb
- Marsden T., Sonnino R. (2008): Rural development and the regional state: Denying multifunctional agriculture in the UK, *Journal of Rural Studies*, Volume 24, Issue 4, Pages 422-431
- Žimbrek, T. (1986): Some Socioeconomic Characteristics and Development Possibilities of Family Farms in Hrvatsko zagorje and Prigorje Regions in Croatia. *Poljoprivredna znanstvena smotra*, Vol. 59 (2/3): p. 141-153, Zagreb
- Žimbrek, T. (2003): Bilješke o kretanju pučanstva na području župe Bednja (*rukopis*)
- Žimbrek, T. (2004): Prijedlozi za Strategiju razvoja općine Bednja. Varaždinska županija i općina Bednja. Bednja-Trakošćan 10. 11. - 15. 12. 2004.g.

Rad je sažeta obrada završnog rada Ane Koren naslova «Mogućnosti razvoja poljoprivrede i seoskog područja općine Bednja u Varaždinskoj županiji», obranjenog na Agronomskom fakultetu 12.02.2009. godine pred povjerenstvom u sastavu: prof. dr. sc. Tito Žimbrek (mentor), doc. dr. sc. Ivo Grgić i Stjepan Šuman, dipl. ing..

Adresa autora – author s adrees: Primiljeno - Received
Prof. dr. sc. Tito Žimbrek 04.06.2009.
Doc. dr. sc. Ivo Grgić
Stjepan Šuman, dipl. ing.
Zavod za ekonomiku poljoprivrede i agrarnu sociologiju
Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Svetošimunska 25, Zagreb, Hrvatska

Ana Koren
I. Poljaka 36
42 253 Bednja